

Економічні науки

УДК 336.3

Глухова Валентина Іванівна

кандидат економічних наук, доцент

завідувач кафедри обліку і фінансів

Кременчуцький національний університет

імені Михайла Остроградського

Глухова Валентина Ивановна

кандидат экономических наук, доцент,

заведующая кафедрой учета финансов

Кременчугский национальный университет

имени Михаила Остроградского

Glukhova Valentyna

PhD, Docent

Head of the Department of Accounting and Finance

Kremenchuk Mykhailo Ostohradskyi National University

Гомулко Наталія В'ячеславівна

студентка

Кременчуцького національного університету

імені Михайла Остроградського

Гомулко Наталья Вячеславовна

студентка

Кременчугского национального университета

имени Михаила Остроградского

Homulko Nataliia

Student of the

Kremenchuk Mykhailo Ostohradskyi National University

**АНАЛІЗ ДЕРЖАВНОГО БОРГУ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ
АНАЛИЗ ГОСУДАРСТВЕННОГО ДОЛГА НА СОВРЕМЕННОМ
ЭТАПЕ**

ANALYSIS OF THE PUBLIC DEBT AT THE PRESENT STAGE

***Анотація.** У статті розглянуто сутність державного боргу України, етапи його виникнення в кризових умовах та вплив на економіку країни. Проаналізовано динаміку зовнішнього та внутрішнього боргів за останні десять років, виявлено причини і проблеми державної заборгованості. Визначено основні шляхи скорочення державного боргу України на сучасному етапі.*

***Ключові слова:** державний борг, зовнішній борг, внутрішній борг, заборгованість, ВВП.*

***Аннотация.** В статье рассмотрена сущность государственного долга Украины, этапы его возникновения в кризисных условиях и влияние на экономику страны. Проанализирована динамика внешнего и внутреннего долгов за последние десять лет, выявлены причины и проблемы государственной задолженности. Определены основные пути сокращения государственного долга Украины на современном этапе.*

***Ключевые слова:** государственный долг, внешний долг, внутренний долг, задолженность, ВВП.*

***Summary.** The article considers the essence of the state debt of Ukraine, the stages of its occurrence in crisis conditions and the impact on the economy of the country. The dynamics of external and internal debt over the past ten years is analyzed, the causes and problems of public debt are identified. The main ways of reducing the public debt of Ukraine at the present stage are defined.*

***Key words:** public debt, external debt, internal debt, debt, GDP.*

Постановка проблеми. Рівень економічного розвитку країни та її платоспроможність визначається такими показниками, як валовий внутрішній продукт (ВВП), курс національної грошової одиниці до іноземних валют, сальдо платіжного балансу, валовий національний продукт, чистий внутрішній продукт, національний дохід та інші. Проте одним з основних критеріїв розвитку економіки є розмір державного боргу та його динаміка. Управління та обслуговування державного боргу є особливо важливим в контексті тих економічних труднощів, які впродовж останніх років переживає Україна. Розв'язання проблеми обслуговування державного боргу є одним із ключових факторів економічної стабільності в країні. Від характеру врегулювання боргової проблеми в значній мірі залежить бюджетна дієздатність держави, стабільність її національної валюти, а відтак, фінансова підтримка міжнародних фінансових організацій. Необхідність розв'язання цих питань потребує пошуку шляхів вдосконалення механізму управління та обслуговування державного боргу в Україні.

Аналіз останніх публікацій та досліджень. Дослідженню економічної природи та сутності державного боргу, аналізу тенденцій та його розвитку було присвячено чимало праць Дж. Б'юкеннена, Дж. Кейнса, а також В. Андрущенка, Т. Вахненка, В. Базилевич, С. Мочерного, С. Юрія, І. Мірошниченка, В. Шевчука, В.Козюка.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження виникнення ,структури і динаміки державного боргу та шляхи його скорочення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Існування боргу створює реальні й потенційні проблеми. Наявність державного боргу потребує здійснення щорічних відсоткових платежів, які повинні фінансуватися за рахунок податкових надходжень. За стрімкого зростання таких видатків держава повинна або зменшувати видатки на фінансування соціально економічних програм, або збільшувати свої доходи. Існування

великого державного боргу негативно впливає на економічне зростання країни.

Відповідно до ст.2 Бюджетного Кодексу України державний борг - загальна сума заборгованості держави, яка складається з усіх випущених і непогашених боргових зобов'язань держави, включаючи боргові зобов'язання держави, що вступають у дію в результаті виданих гарантій за кредитами, або зобов'язань, що виникають на підставі законодавства або договору [1].

Збільшення державного боргу в Україні зумовлюється зростанням бюджетного дефіциту та збільшенням витрат на обслуговування та погашення існуючих боргів країни. Розглянемо наступні періоди формування державного боргу України (Табл. 1).

Таблиця 1

Етапи формування державного боргу України

Періоди	Характеристика періоду
2008-2009 рр.	В цей час значно зростає боргове навантаження, що може в перспективі істотно підвищити фінансові ризики й посилити депресивний тиск на всіх економічних агентів. Період характеризується економічною кризою, спричиненою політичною нестабільністю.
2010-2012 рр.	Характеризується посиленням політичної готовності до стабілізації економіки України. Підвищення короткострокових та довгострокових кредитних рейтингів країни.
2013-2014 рр.	У зв'язку із військовим конфліктом на сході України відбулося зростання мільярдних видатків, скорочення надходжень валютної виручки від підприємств, які знаходяться в зоні конфлікту, сумнівна політика НБУ, масова втеча капіталів з України все це призвело до фінансово-економічної кризи. За 2014 рік зросли зовнішні зобов'язання органів державного управління та НБУ.
2015- теперішній час.	Здійснення ефективної боргової політики. Вдосконалення нормативно-правової бази, шляхом прийняття базового закону про державний борг

Джерело: побудовано на основі [4]

Всі ці процеси протягом досліджуваного періоду (з 2009 по 2018 р.) негативно вплинули на динаміку розмірів зовнішнього та внутрішнього державного боргу (Табл. 2).

Починаючи з 2008 року державний борг України має тенденцію сталого зростання, причиною цього стала світова криза 2008-2009рр., яка мала негативний вплив для України.

Розглянемо тенденцію зовнішнього боргу України за 2009-2018 рр. (Табл. 2).

Таблиця 2

Динаміка обсягу державного боргу України за 2009-2018 рр.

Рік	ВВП, млн. грн.	Державний борг			Відношення розміру державного боргу до ВВП, %
		Зовнішній борг	Внутрішній борг	Усього	
2009	913345	211751,7	105132,9	316884,6	34,7
2010	1082569	276754,6	155489,8	432244,4	39,9
2011	1316600	299413,9	173707,7	473121,6	35,9
2012	1408889	308999,8	206510,7	515510,5	36,6
2013	1454931	300025,4	284088,7	584114,1	40,1
2014	1566728	611687,1	488866,9	1100554	70,2
2015	1979458	1042719,6	529460,6	1572180,2	79,4
2016	2383182	1240028,7	689730	1929758,7	81,0
2017	1982920	1374995,5	766678,9	2141674,4	71,8
2018	3558706	1397217,8	771409,3	1474367,1	60,9

Джерело: побудовано на основі [5]

Слід відзначити, що з 2013 року державний борг України у національній валюті почав зростати. Якщо на початку 2013 року він становив 300025,4 млн. грн, то вже на початку 2014 року 611687,1млн. грн.

Основна причина зростання зовнішнього боргу України у цей період пов'язана зі стрімкою девальвацією гривні, що припала на 2014 та 2015 роки.

У 2015 році загальний державний борг України склав 1572180,2млн. грн., що у процентному відношенні є збільшенням порівняно з 2014 роком на 42,9%.

У 2016 році продовжувалося збільшення боргу, який на кінець року становив 1929759 млн. грн.

На кінець 2017 року державний борг України становив 2141674 млн. грн., з яких: зовнішній борг – 1374995,5 млн. грн.; внутрішній борг – 766678,9 млн. грн. У 2018 році загальний державний борг України склав 2122476,5 млн. грн.

Підсумовуючи результати аналізу можна сказати, що загальний обсяг державного боргу України зберігає тенденцію до зростання (хоча і в 2018 році він показав досить незначне зменшення) протягом досліджуваного періоду, що видно з таблиці 2, і це не є сприятливим для зростання економіки країни в цілому.

Поточна економічна ситуація в Україні характеризується загрозливим зростанням боргового навантаження, що виступає одним з базових факторів гальмування розвитку економіки країни.

Основними причинами зростання обсягу державного боргу:

- безпрецедентна політична криза, анексія АР Крим та тривалий військовий конфлікт на сході країни;
- глибока економічна рецесія, викликана перегрупуванням економічних зав'язків з міжнародними партнерами та руйнуванням інфраструктури та промислових об'єктів на частині території країни;
- фінансування за рахунок державних запозичень дефіциту державного бюджету, зростання якого обумовлене в значній мірі збільшенням видатків на оборону та обслуговування державного боргу;
- необхідність потужної державної підтримки державних підприємств та банків, зокрема НАК «Нафтогаз України» тощо [3]. Дієве управління державним боргом на всіх його етапах, дасть змогу не лише подолати

кризову боргову ситуацію, що виникла на сучасному етапі розвитку нашої країни, а й уникнути кризові боргові ситуації та перевантаження видаткової частини державного бюджету в розрізі витрат на обслуговування державного боргу.

Для удосконалення механізму управління державним боргом в Україні необхідно:

- визначити та законодавчо закріпити боргову стратегію України, в якій конкретизовані цілі, завдання і методи їх досягнення на довгострокову перспективу, визначені граничні розміри державного боргу та напрями використання залучених коштів;
- підвищення ролі внутрішніх державних запозичень, зокрема необхідно передбачити можливість залучення коштів фізичних осіб через випуск ощадних облігацій та сприяти розвитку внутрішнього фінансового ринку;
- зменшення обсягів гарантованого зовнішнього боргу для здійснення жорсткого контролю цільового використання коштів суб'єктів господарювання, отриманих під державні гарантії;
- пошук резервів скорочення дефіциту державного бюджету України та шляхи зростання ефективності здійснення видатків;
- визначити напрями використання залучених за допомогою державних позик коштів, надавши пріоритет інвестиційним проектам. Мінімізувати використання запозичених ресурсів для фінансування поточних видатків бюджету [4].

Висновки. Як бачимо, для покращення механізму управління боргом держави та боргової політики в цілому необхідним є здійснення заходів по створенню сприятливих умов, які б забезпечували довіру інвесторів до вітчизняного ринку запозичень, що в висновку призведе до значного підвищення ліквідності ринку та зменшення вартості фінансових інструментів. Також необхідним є визначення та законодавче закріплення

боргової стратегії держави. Ефективність боргової політики з управління державним боргом відобразиться в зменшенні боргового навантаження на суб'єкти господарювання та розвитку інвестиційної політики держави.

Літератури

1. Бюджетний кодекс України (редакція від 20 вересня 2015 року). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/page>.
2. Герд Е. Управління державним боргом: завдання, цілі, учасники. Фінанси України. 2014. № 1. С. 7–21.
3. Лісовенко В., Бенч Л., Бец О. Державний борг: концептуальні засади та макроекономічні аспекти. Фінанси України. 2014. № 12. С. 7–31. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fu_2014_12_3
4. Мірошниченко І. Зовнішня заборгованість України як чинник впливу на економічну безпеку держави в умовах глобалізації. Облік і фінанси. 2014. № 3. С. 102–109. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Oif_apk_2014_3_18.
5. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <http://index.minfin.com.ua/index/debtgov/>